

Välkommen till Afa Försäkrings seminarium

Hantverkares och omsorgspersonals resor i tjänsten

2
MAJ

An aerial photograph of a city street, likely in a European city, showing a mix of old and new buildings, a river, and a street with cars. The image is used as a background for the text.

Hantverkares och omsorgspersonals resor i tjänsten – arbetsmiljö och trafiksäkerhet

Anna Anund och Karin Brolin

Per Henriksson, My Weidel och Jonas Ihlström

vti

 LIGHTNESS
BY DESIGN

Bakgrund

- Tidigare forskning kring trafiksäkerhet i arbetslivet har oftast fokuserat på yrkesförare som kör buss och lastbil.
- Forskningen har då varit på framförallt trötthet, stress, arbetstid & hälsa.
- MEN, det finns andra yrkesgrupper som kör mycket i tjänsten så som hantverkare, omsorgspersonal etc.
- Förarna omfattas inte av kör- och vilotider.

Studien har finansierats av Arbetsmarknadens Försäkringsaktiebolag, AFA

afa
FÖRSÄKRING

Syfte

- Öka kunskapen om **arbetsmiljö och trafiksäkerhet** för hantverkare och omsorgspersonal i samband med resor till och från uppdrag inom tjänsten.
- Fokus är på **individen** och hur en arbetsdag kan se ut, när man arbetar, var och hur man kör, hur man lastar/förankrar, hur man mår (hälsa, sömn etc).
- Studien **fokuserar inte på skillnader mellan män och kvinnor**, men har utgått från ett kvinnodominerat yrke och ett mansdominerat yrke för att säkerställa en korrekt ansats utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Metod – omfattar tre olika ansatser

- När och var - instrumentering av fordon inklusive cyklar
- Hur upplever hantverkare och omsorgspersonal sin situation - webbenkät
- Hur beskriver man sin situation - djupintervjuer

Målgrupperna:

- Hantverkare som kör lätta fordon
- Omsorgspersonal som kör personbil eller använder cykel

- Data samlades in under 2022 och 2024
- Samtliga delstudier är godkända av Etikprövningsmyndigheten Dnr 2022-02813-01.

Antal deltagare

Instrumentering av fordon (inkl. cykel)

44 personer – 10 arbetsdagar var i genomsnitt.

44

+

Webbenkäten

729 svar från hantverkare, t.ex. elektriker, snickare, takläggare, golvläggare, glasmästare, ställningsbyggare och servicetekniker.

729

+

1303 svar från omsorgspersonal (216 från hemsjukvård; 1087 från hemtjänst eller liknande).

1303

+

Studien var avsedd att möjliggöra en mer generalisering av data än övriga studier.

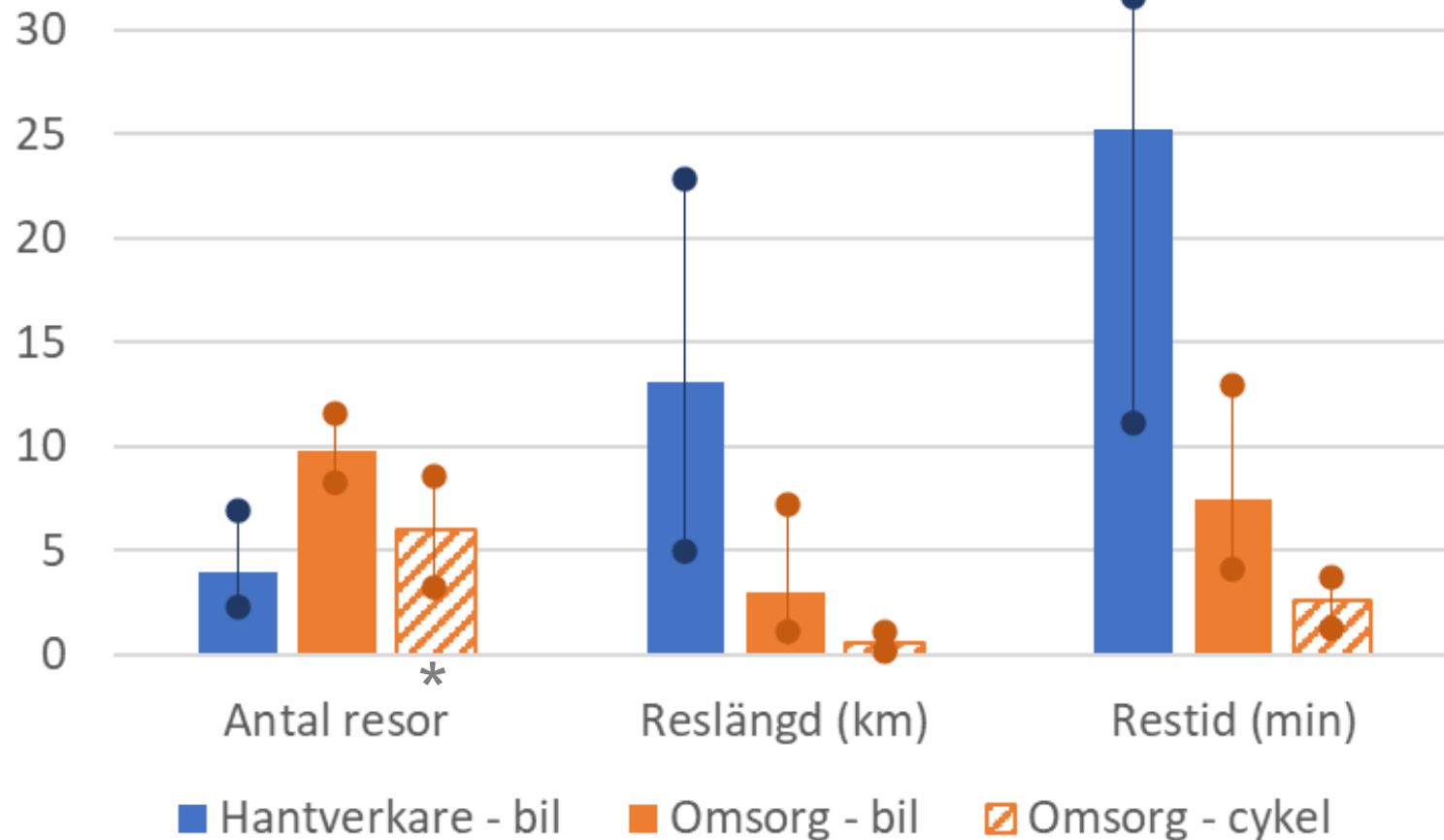
Djupintervjuer

10 med hantverkare, 5 med personal från hemtjänsten och 5 med personal i hemsjukvården.

20 (svarade också på webbenkäten)

Totalt=2076 personer

Del A: Dagliga resvanor

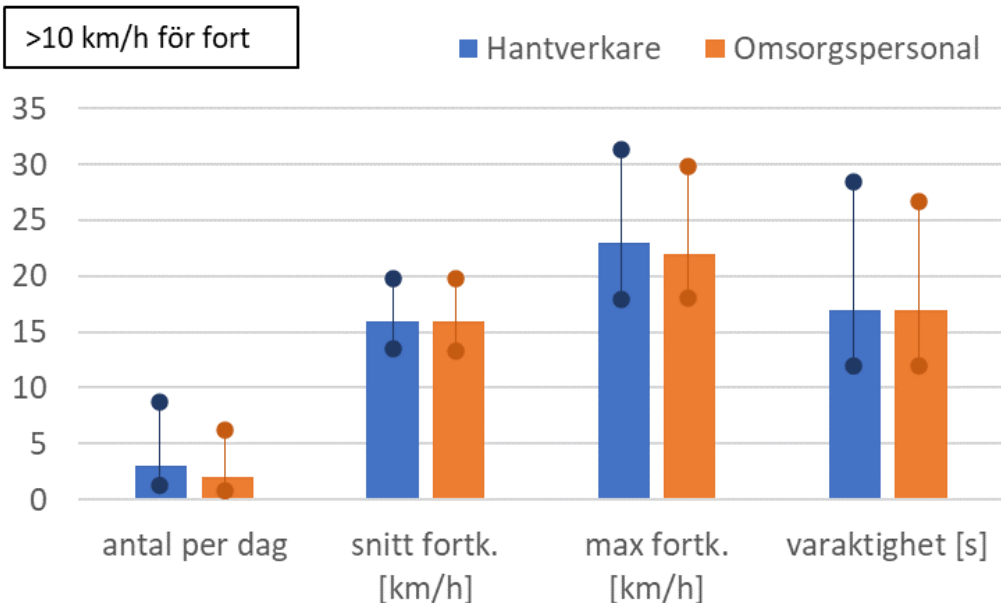
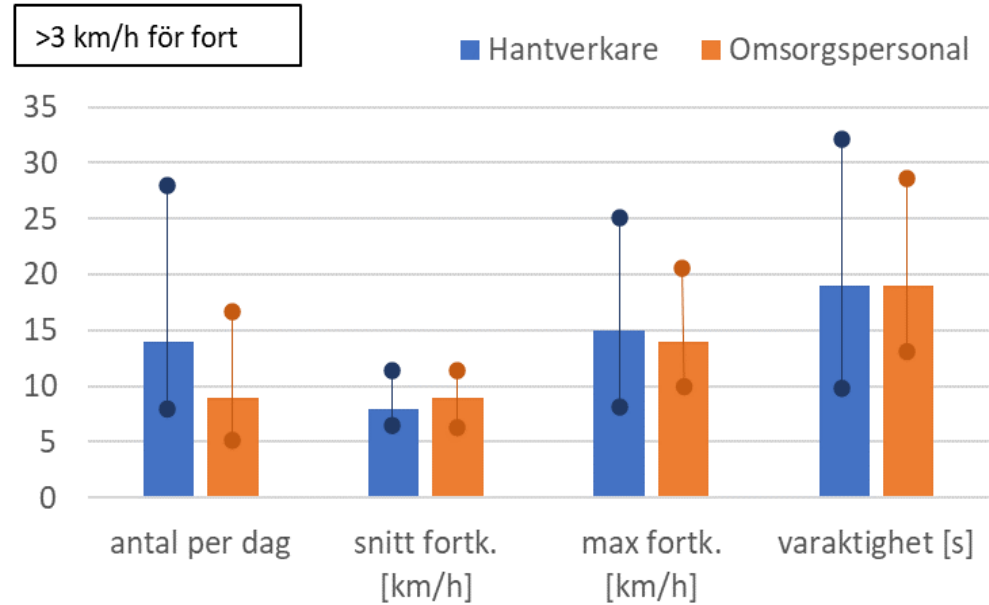

- Hantverkarna gjorde färre bilresor per dag än omsorgspersonalen (medianvärde 4 resp. 10 resor/dag)
- Däremot var bilresorna längre i både tid och sträcka för hantverkarna jämfört med omsorgspersonalen

Medianvärde i staplarna & kvartiler markerat med prickar.

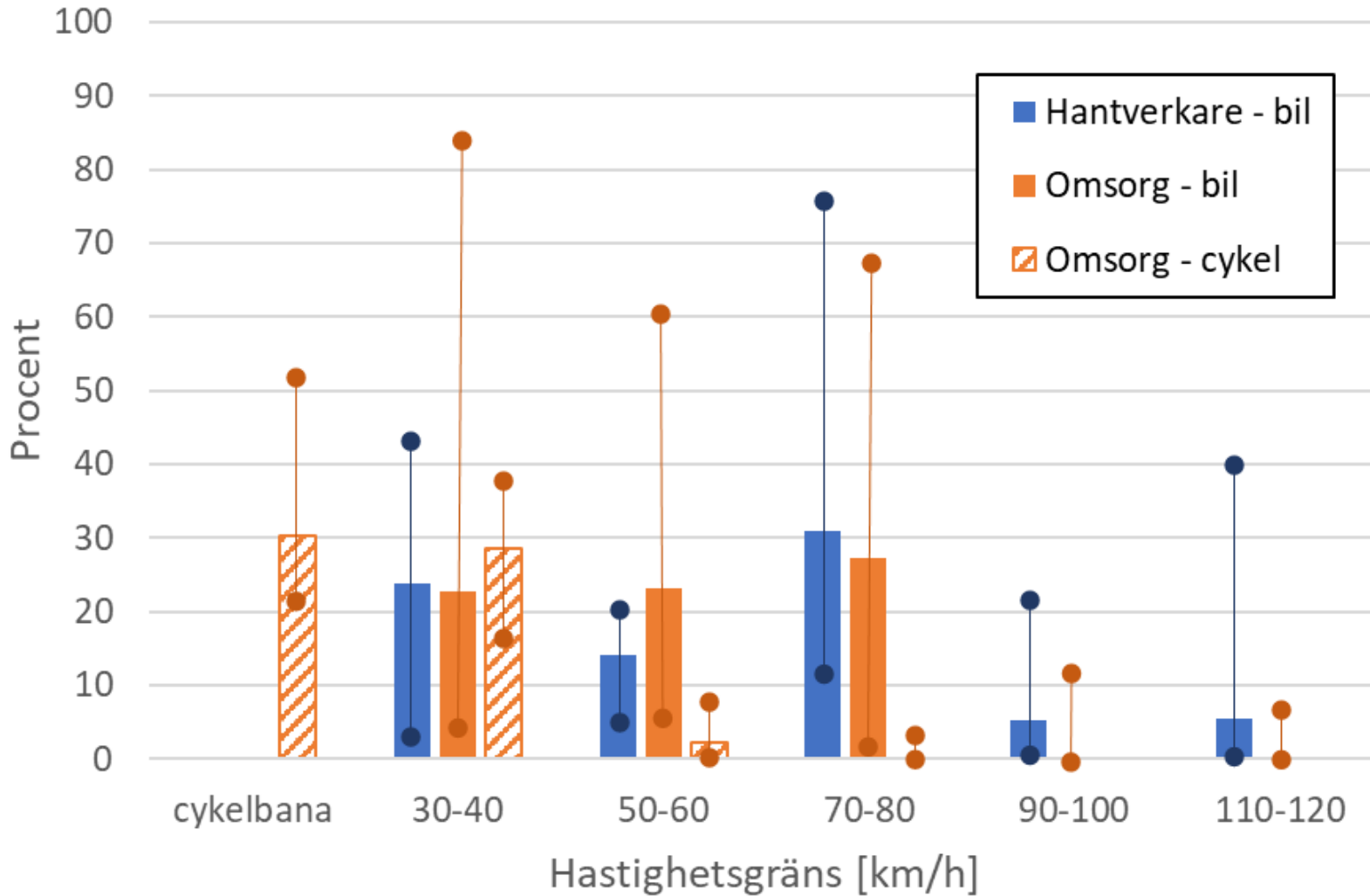
*Antal resor med cykel underskattat p.g.a. dålig GPS-data.

Del A: Fortkörningar

- Hantverkarna hade fler hastighetsöverträdelser per dag än omsorgspersonalen
- Medianvärde för hastighetsöverträdelse var liknande för båda yrkesgrupperna (15 & 20 km/h över gällande gräns beroende på definition).

Del A: Var körde man?

Medianvärde istaplarna & spridning markerat med prickar.

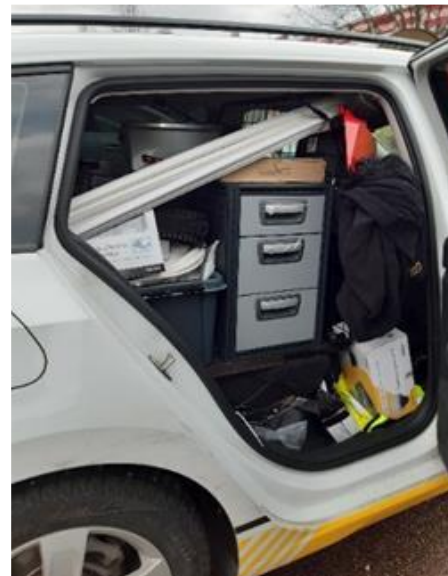
- 20 % av allas resor var på gator med låg hastighet (30-40 km/h)
- Endast hantverkare körde på höghastighetsvägar (över 90 km/h).
- Omsorgspersonalen bilresor fördelades relativt jämnt mellan vägar med hastigheter på 30–80 km/h.
- Cyklande omsorgspersonal befann sig på cykelvägar eller gator med låg hastighetsgräns – stort tapp på data → mellan hus, grönområden etc.

Del A: Exempel på hur man lastade

Exempel på identifierade risker:

- Skymda lastförankringsöglor
- Oklar hållbarhet vid monteringen av hyllor och förankringsanordningar
- Stegar i fästen i innertaket
- Lösa föremål i bilarna
- Tung föremål som palltruck

Hantverkare

Del B: Typ av fordon som användes i tjänsten och ägare

Fordonstyp	Antal	%
Personbil	74	10,2
Skåpbil	605	83,0
Pick-up/flakbil	50	6,9
Totalt	729	100

Ägare	Antal	%
Ägd/leasad privat eller av egna företaget	142	19,5
Ägd/leasad av företaget man är anställd i	587	80,5
Totalt	729	100

Del B: Kan gods fraktas på ett säkert sätt?

45 % hade ett lastförskjutningsgaller

Fordonstyp	Antal	%
Personbil	74	10,2
Skåpbil	605	83,0
Pick-up/flakbil	50	6,9
Totalt	729	100

Del B: Kan gods fraktas på ett säkert sätt?

Fordonstyp	Antal	%
Personbil	74	10,2
Skåpbil	605	83,0
Pick-up/flakbil	50	6,9
Totalt	729	100

45 % hade ett last-förskjutningsgaller

66 % hade förstärkt eller extra mellanvägg

Del B: Kan gods fraktas på ett säkert sätt?

Fordonstyp	Antal	%
Personbil	74	10,2
Skåpbil	605	83,0
Pick-up/flakbil	50	6,9
Totalt	729	100

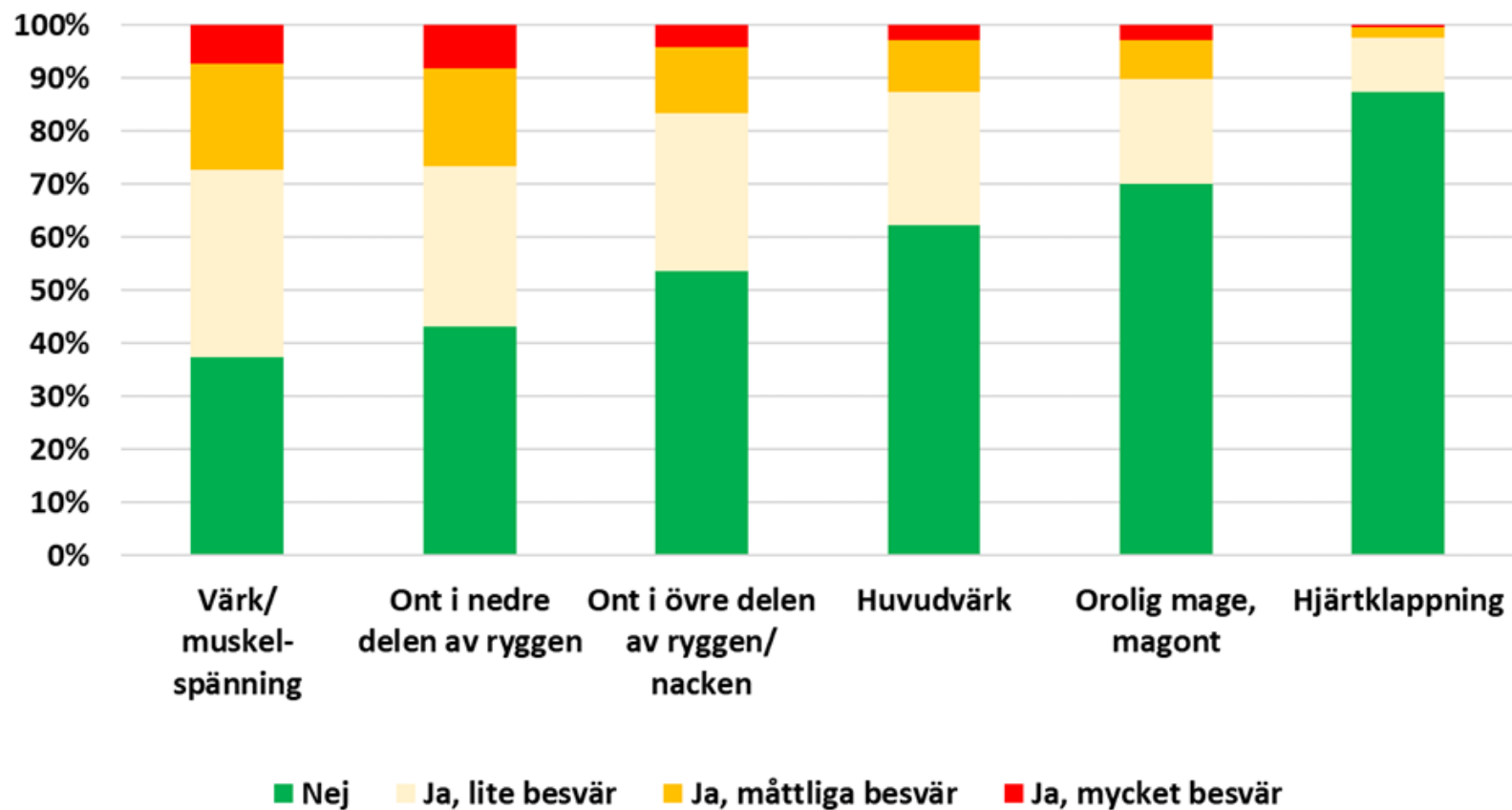
45 % hade ett lastförskjutningsgaller

66 % hade förstärkt eller extra mellanvägg

76 % hade hardtop eller åtminstone förstärkt/extra mellanvägg eller lastförskjutningsgaller tillsammans med fast inredning

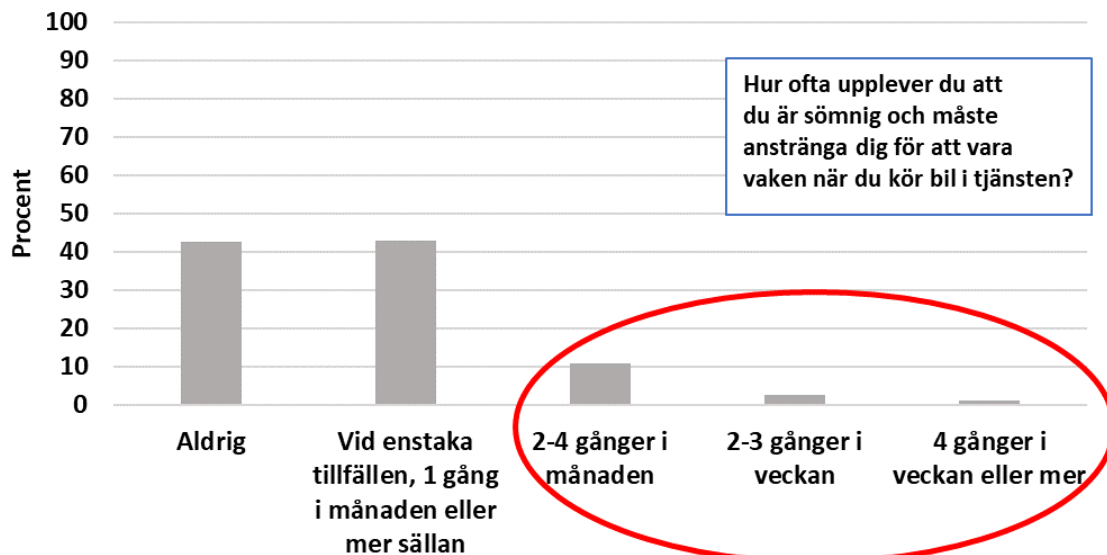
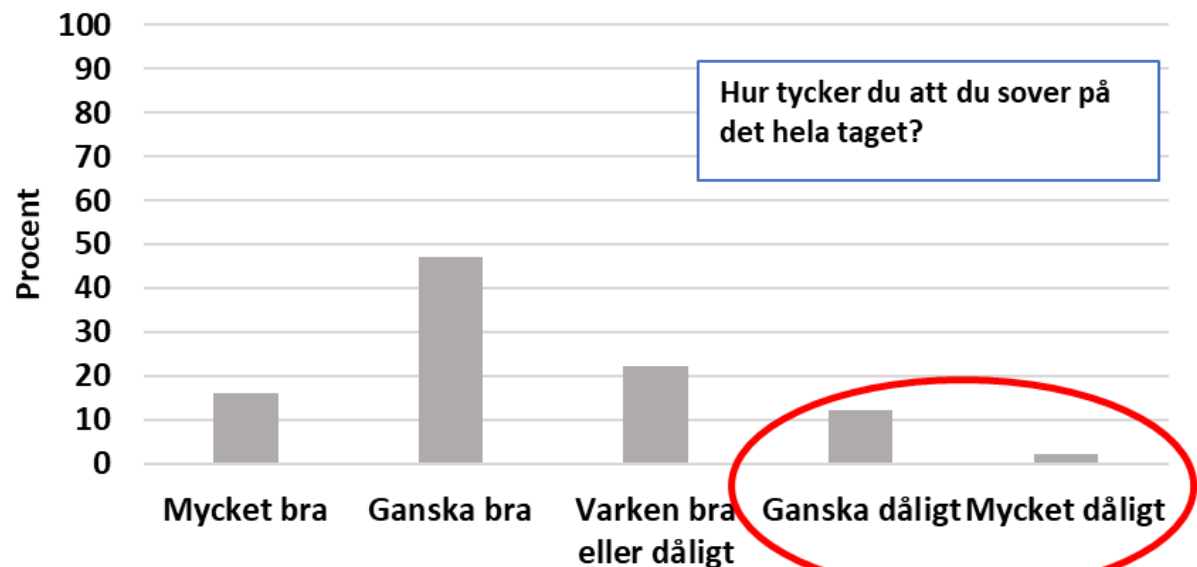
Totalt bedömdes 36 % av fordonen inte ha förutsättningar att transportera gods på ett säkert sätt

Del B: Fysiska problem som upplevts den senaste veckan

- Mellan 40 och 60 % rapporterar problem med spända muskler, värk i rygg, nacke eller huvud.
- Tre av fyra bedömde ändå sitt allmänna hälsotillstånd som ganska eller mycket bra.

Del B: Sömn

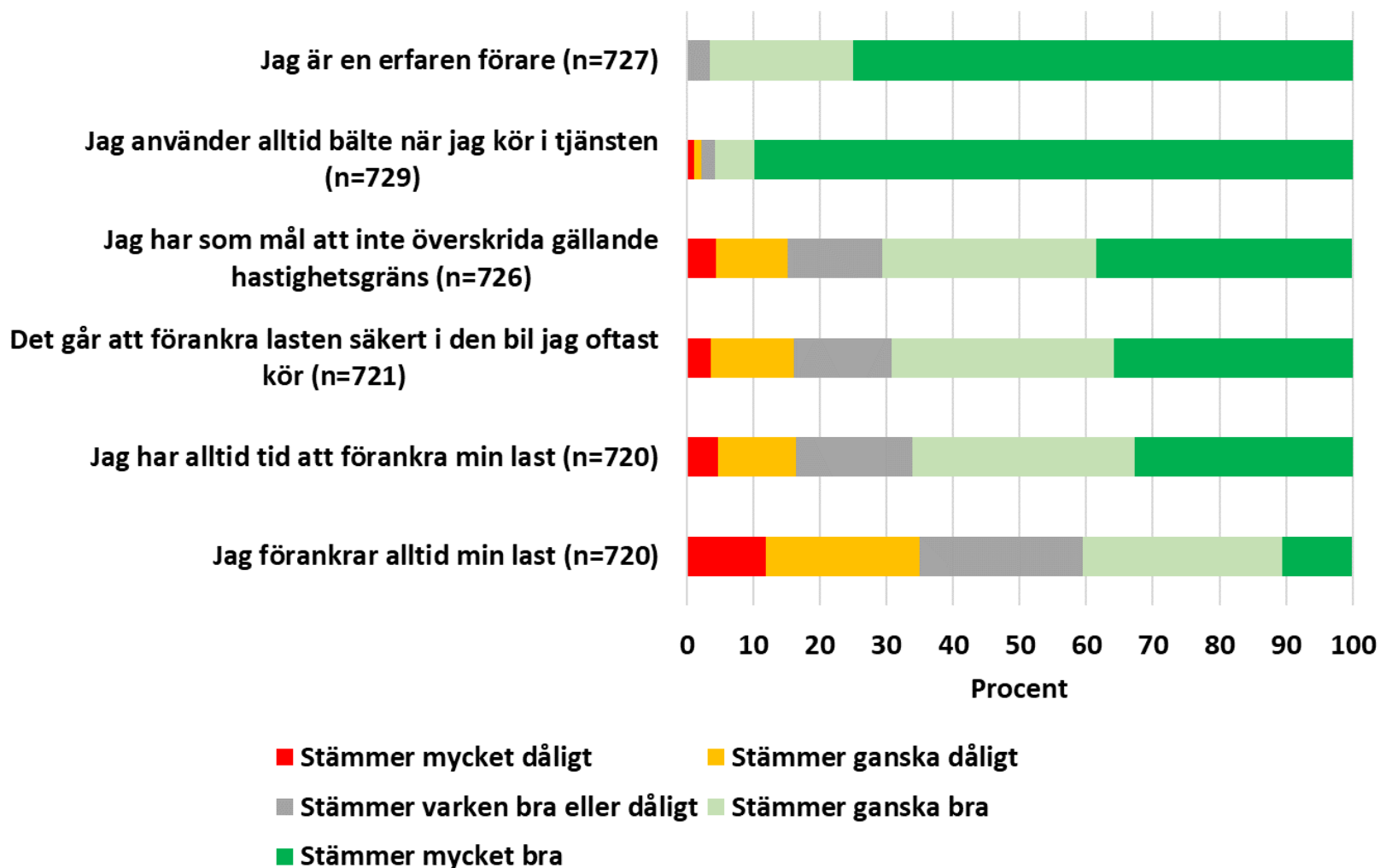
- Var sjunde hantverkare menade att de på det hela taget sov ganska eller mycket dåligt
- Lika många hade minst två gånger i månaden behövt anstränga sig för att hålla sig vaken vid bilkörning i tjänsten (bättre än för bussförare)

Del B: Arbetsmiljön

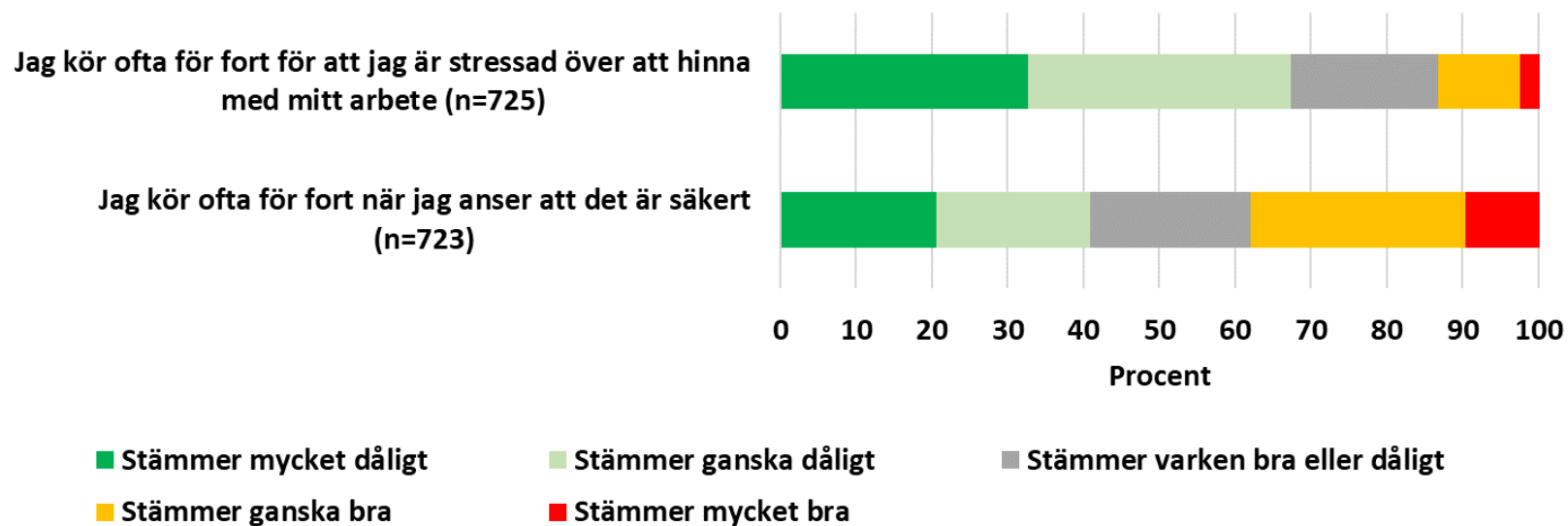
- De flesta uttrycker en stolthet över sitt yrke och det anses vara högt i taket på arbetsplatsen.
- Ca 90 % känner sig säkra i trafiken och en lika stor andel menar att det fordon som används är lämpligt för arbetet.
- Var fjärde har svårt att koppla ifrån tankarna på jobbet under fritiden.

Del B: Trafiksäkerhet

- Möjlighet att förankra last på ett säkert sätt saknades i ca 15 % av bilarna, en lika stor andel menade att tid saknades för att göra det.
- Ca 10 % menade att det stämde mycket dåligt att man alltid förankrade lasten, för ca 20 procent stämde det ganska dåligt.

Del B: Trafiksäkerhet

- Nästan 15 % instämmer mycket eller ganska mycket i att man ofta kör för fort på grund av en stressig arbetssituation.
- Närmare 40 % uppger att överträdelser av hastighetsgränsen ofta sker när det anses kunna ske på ett säkert sätt.

Del B: Vad kan förklara att hantverkaren inte förankrar godset?

- Typ av ägare (om det ägdes av arbetsgivaren påverkades förankringen negativt)
- Möjligheter att påverka arbetstiderna (positivt),
- Tid fanns att förankra (positivt)
- Bilen hade förutsättningar för säker förankring (positivt)
- Förarens ambition var att hålla hastighetsgränsen (positivt)
- Ålder (äldre förankrar bättre)

Undersöktes med logistisk regression.

”Jag förankrar alltid lasten” användes som beroende variabel.

Gavs värdet 1 om svaret var ”Stämmer mycket dåligt”, ”Stämmer ganska dåligt” eller ”Stämmer varken bra eller dåligt”.

I övrigt kodades variabeln till 0 (”Stämmer ganska bra” eller ”Stämmer mycket bra”).

Del C: Intervjuer

- Hantverkarna var inte en homogen grupp - vilket gör det svårt att hitta lösningar som passar alla.
- De lämnade hemmet tidigt, och kom hem sent.
- Resan till kunder och mellan kunder var en betydande del av arbetet.
- Under resan skötte man även planering och rapportering från genomförda arbeten, man beställde material, ringde kunder och leverantörer med mera.
- Nöjda med de fordon de körde och de hade ofta fått vara med och välja fordon.
- Inte fått någon utbildning eller information om vad som är en säker lastning eller förankring av last av den arbetsgivare de har idag – efterfrågade inte heller det
- De upplevde en risk i samband med att de var stressade och trötta, samtidigt som de hade tydliga strategier för hur de ska motverka framförallt trötthet.
- Lyfte spontant andra trafikanters beteende som en risk för dem

- Ej homogen grupp
- Jobbar mycket
- Har bilen som arbetsplats – ringer, beställer, hanterar kunder
- Nöjda med fordonen
- Ingen last/förankringsutbildning
- Andra större risk än de själva

Sammanfattning

Arbetsmiljö:

- De flesta kände sig säkra i trafiken och menade det fordon man körde var lämpligt för arbetet
- Vissa problem med orimlig arbetsbörda och personalbrist
- Ser andra som större risk än sig själva

Trafiksäkerhet:

- I mer än vart tredje fordon ansågs inte föremål kunna fraktas på ett säkert sätt enligt våra kriterier
- Att man inte förankrar kan, förutom att fordonet inte har förutsättningarna, till stor del förklaras av tidspress
- Sömniga bakom ratten
- En benägenhet att i vissa situationer överskrida hastighetsgränsen

Omsorgspersonal

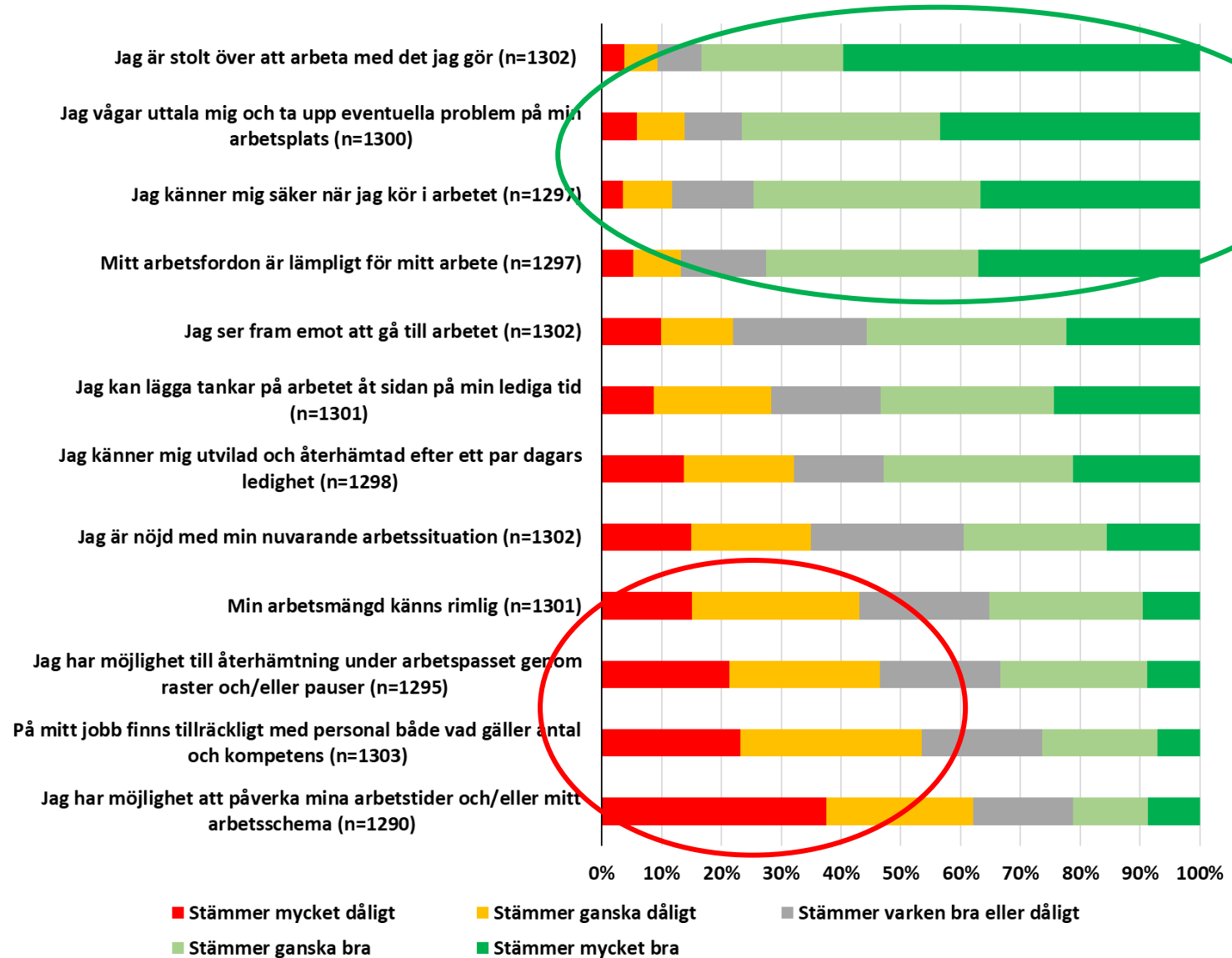

Del B: Bil

- 98 % körde personbil (n = 969)
- 71 % var det arbetsgivaren som leasade fordonen
- 80 % av de svarande körde bilar med dubbdäck på vintern.
- 40 % ansåg inte att lastförankring var relevant.

Del B: Arbetsmiljön

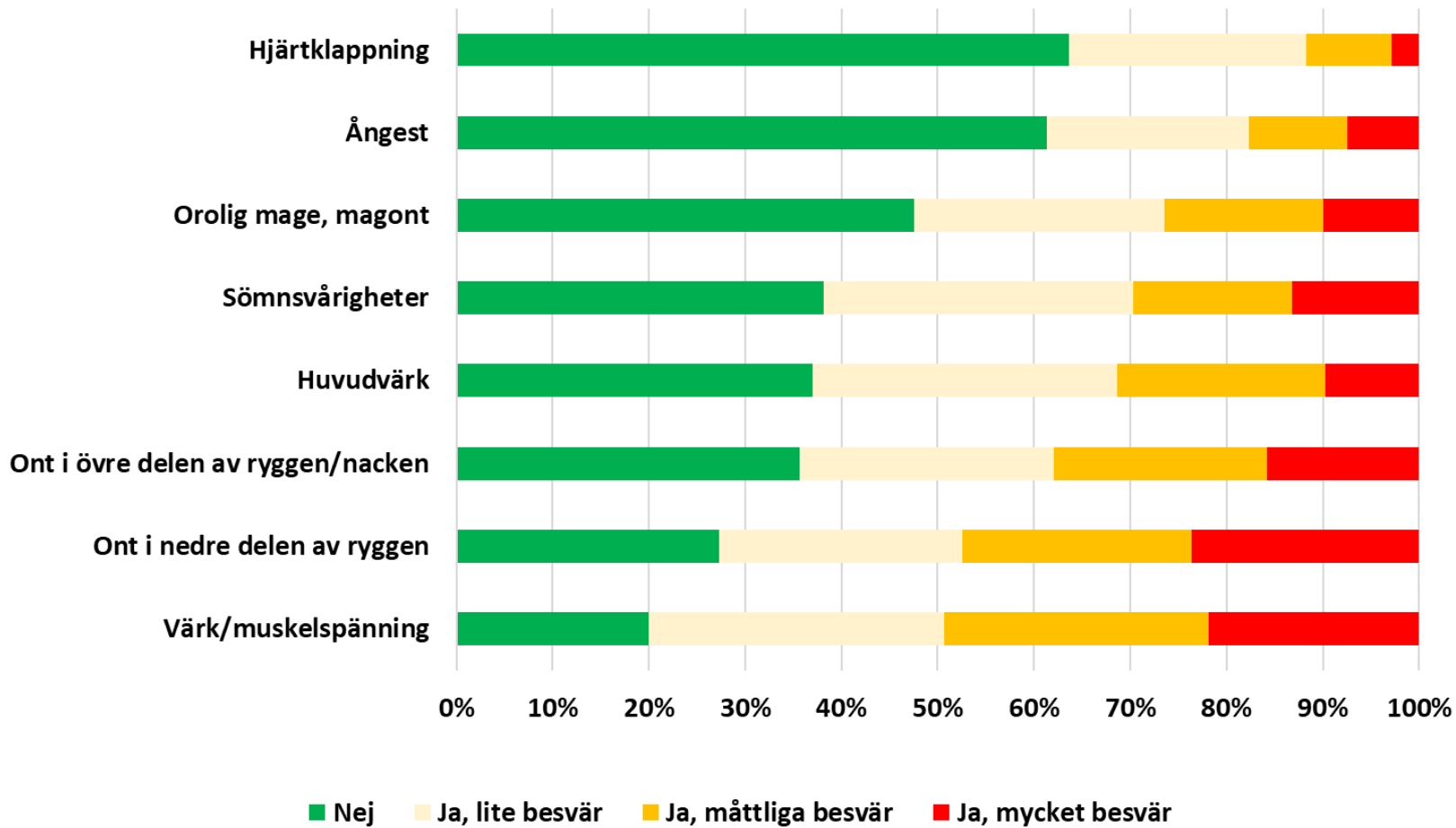

De flesta är stolta över sitt yrke.

43 % upplever att deras arbetsmängd inte är rimlig.

47 % upplever att de inte har möjlighet till återhämtning under arbetspasset och drygt hälften upplever att arbetsplatsen är underbemannad.

Del B: Fysiska problem som upplevts den senaste veckan

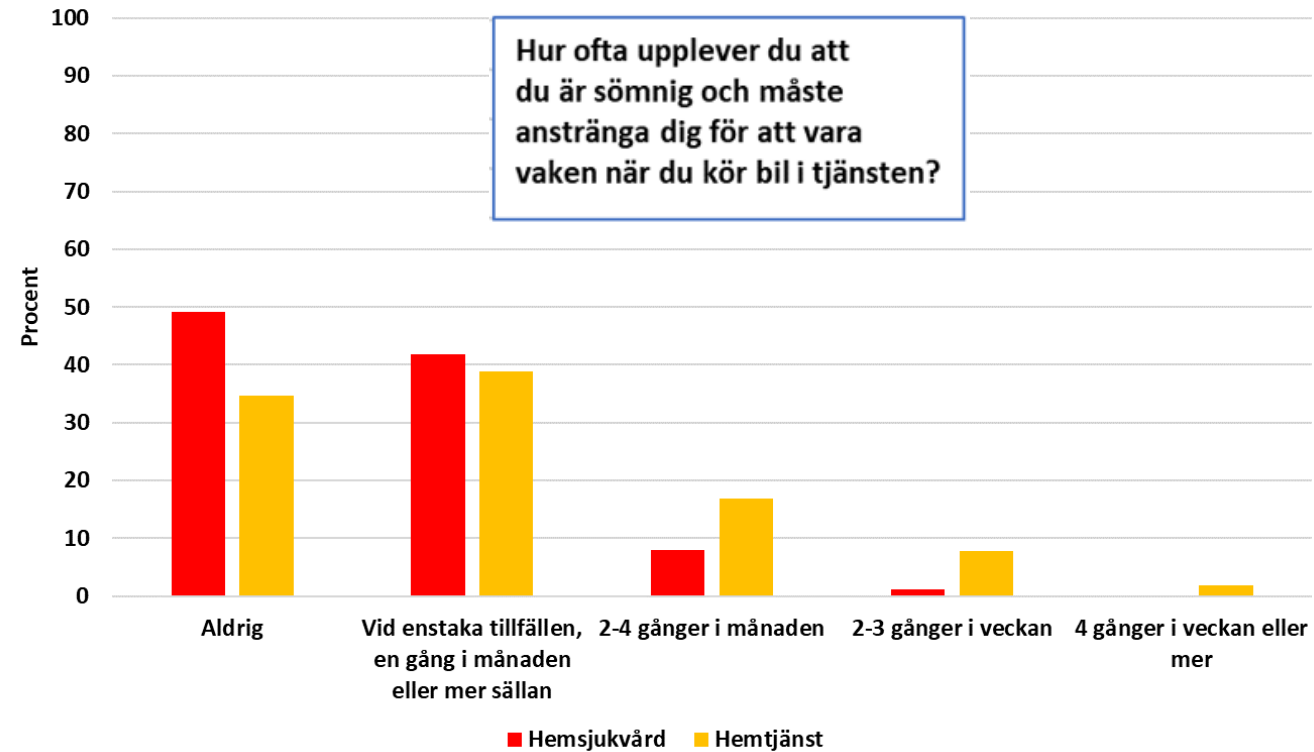
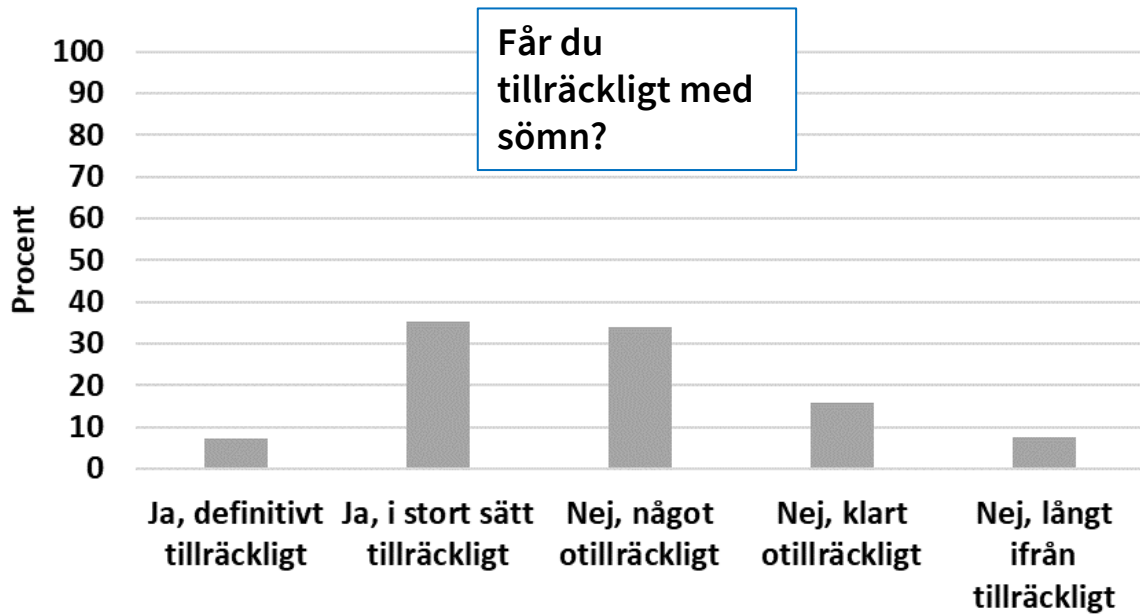

- Mellan 62 och 80 % rapporterar problem med spända muskler, värk i rygг, nacke eller huvud.
- 9 % i hemsjukvården och 16 % i hemtjänsten upplevde att de hade mycket dålig eller ganska dålig hälsa.

Skillnaden var signifikant mellan grupperna.

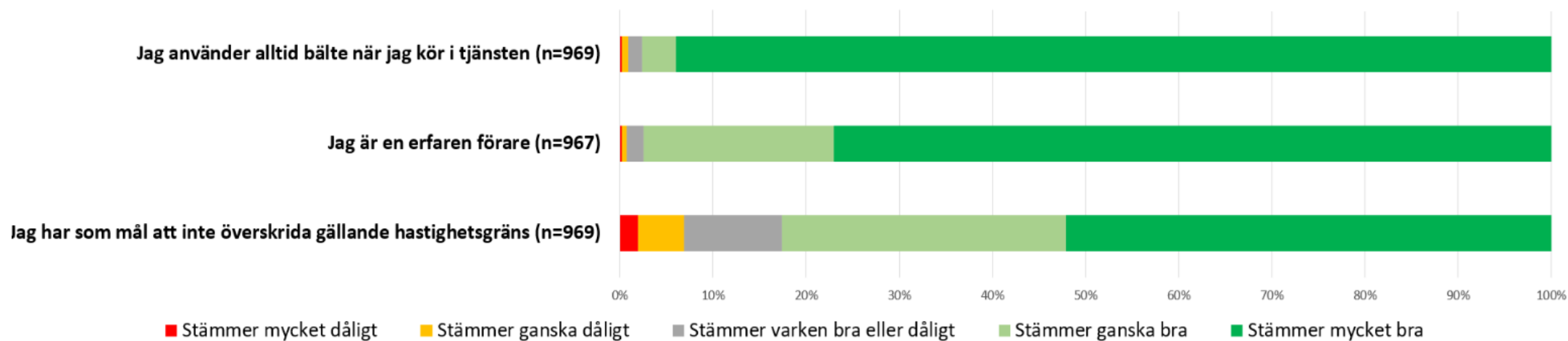
Del B: Trötthet och sömn

Nästan 1 av 4 upplever att de har svårt att hålla sig vakna vid bilkörning minst två gånger i månaden. - Signifikanta skillnader mellan hemsjukvård och hemtjänst

Del B: Trafiksäkerhet

94 % svarade att de alltid använder säkerhetsbälte
(signifikant skillnad mellan hemsjukvård och hemtjänst)

Del B: Olyckor med bil

- 18 % rapporterade att de hade varit med om (minst) en olycka
- Vanligast förekommande var
 - krock med djur
 - kollisioner med andra fordon,
 - halka
 - singelolyckor

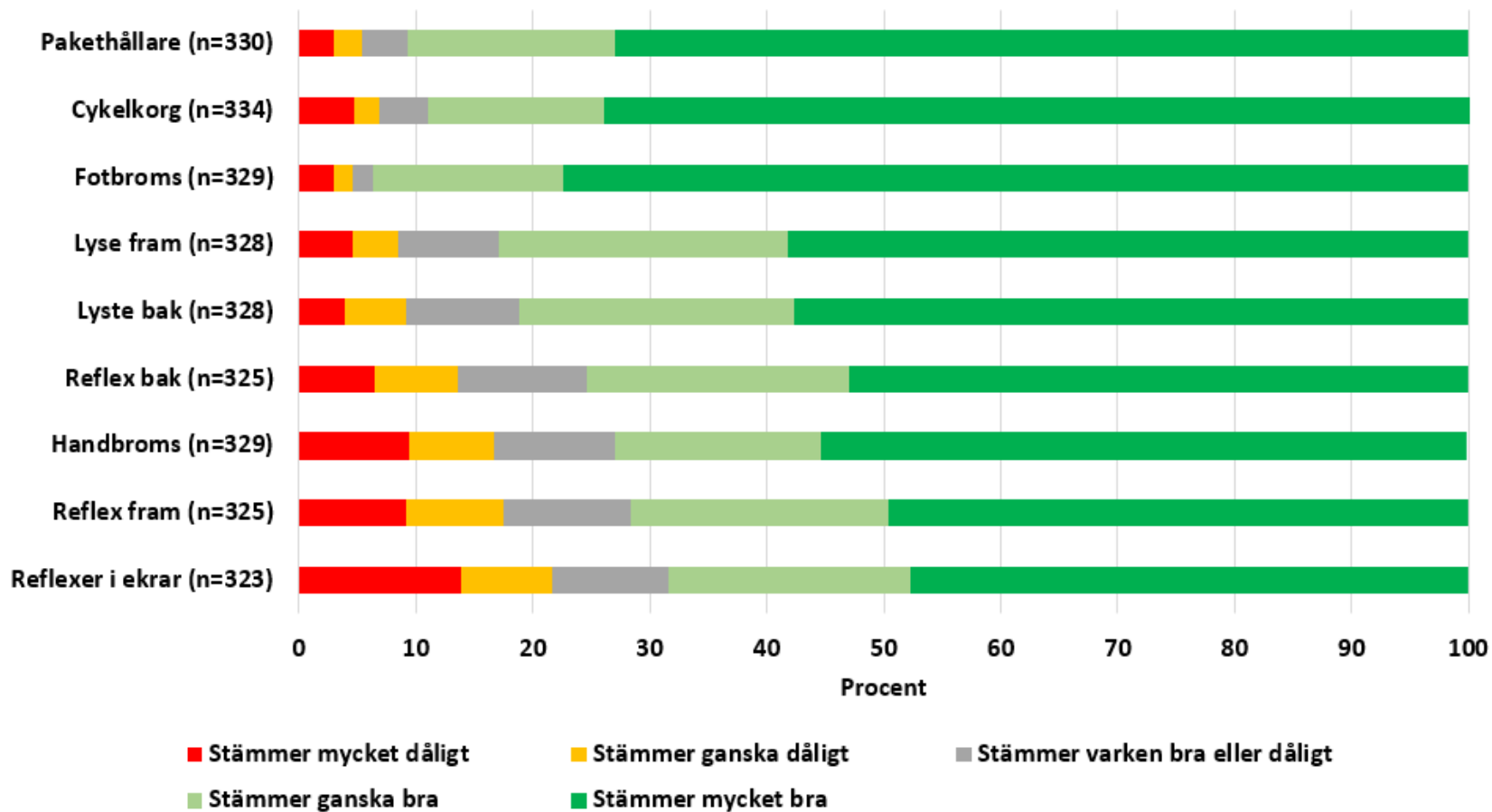

Del B: Cykel i tjänsten (n=200+134)

- 58 % använde el-cykel.
- Cykeln ägdes av arbetsgivaren (85 %).
- De flesta arbetsplatser hade en vaktmästare eller en extern firma som skötte service av cyklarna.
- 43 % cyklade ibland med mer packning än vad de känner att de klarar av.
- 68 % har svarat att det stämmer ganska eller mycket dåligt att de alltid använder hjälm.

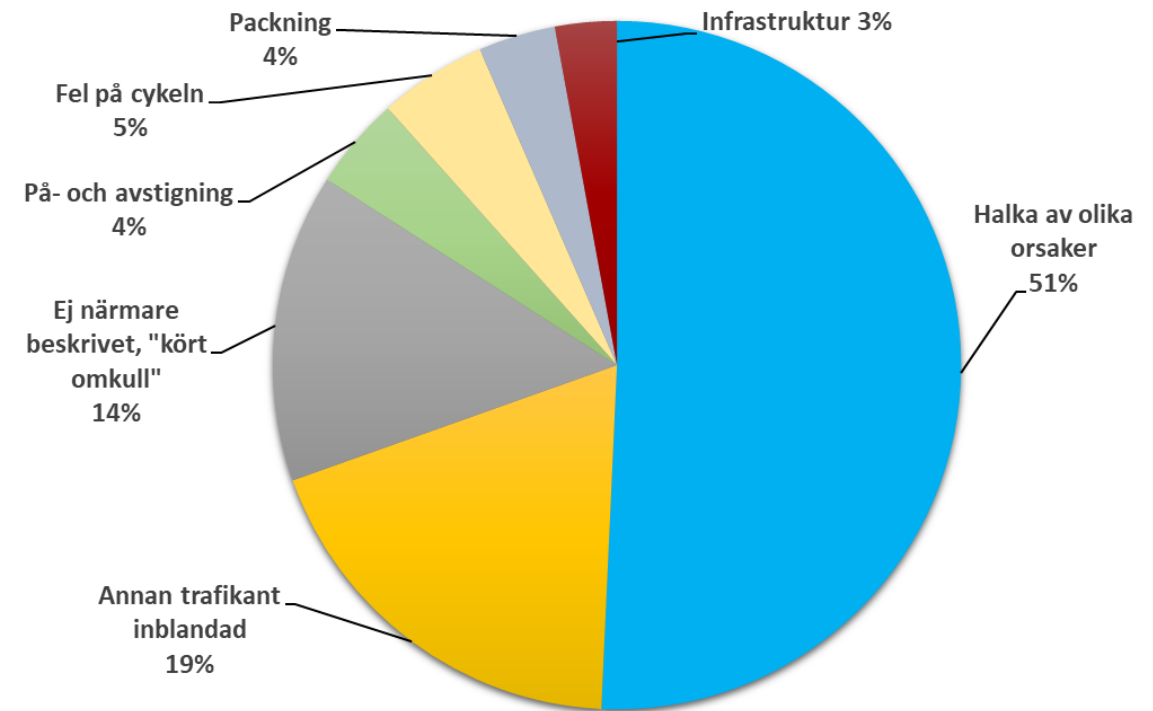
Del B: Cykelns utrustning

- 25 % har inte all utrustning för att klassas som laglig.
- 52 % svarade att det stämmer mycket dåligt att de alltid använder hjälm när de cyklar i tjänsten.

Del B: Olyckor med cykel

- 38 % hade varit med om en cykelolycka i tjänsten.
- Bland de som oftast cyklar (n=200) var denna andel 45 %
- Halka var vanligaste olycksorsaken.
- Många nämnde att cykeln inte var utrustad med dubbdäck när man kört omkull vid halt väglag.
- De som svarat att de cyklar klassisk cykel är inblandade i signifikant färre olyckor
- Signifikant färre (cykel) olyckor på sommaren
- 1 av 4 av omsorgspersonalen beskrev att cyklarna de använde i tjänsten inte var säkra.

Del B: Vad var bidragande faktorer hos de som rapporterat en olycka?

Cykel

- Sömnsvårigheter (risken ökade ju mer sömnsvårigheter man rapporterat)
- Om klassisk cykel användes (mindre risk än för el-cykel)
- Om man cyklade enbart på sommaren (minskade risken).

Bil

- Om man var benägen att kör för fort på grund av stress ökade risken att man råkat ut för en olycka.

Del B: Hemtjänst och hemsjukvård – skillnader

Hemtjänst har svarat signifikant mer negativt än hemsjukvård på följande:

- Mitt fordon är lämpligt för mitt arbete
- Jag känner mig säker när jag kör.
- Min arbetsmängd känns rimlig.
- Jag ser fram emot att gå till arbetet
- Jag är nöjd med min nuvarande arbetssituation

Del C: Intervjuer - Omsorgspersonal

- Personalen upplever en rad positiva aspekter i sitt arbete
 - Möjligheten att göra en konkret skillnad i människors liv och den frihet och självständighet de upplever i sitt yrkesutövande.
 - De beskriver även utmaningar: underbemanning och brist på utbildad personal, samt stress och tidspress, särskilt för dem som arbetar enligt strikta minutscheman.
 - Både bilkörning och cykling betraktas överlag som positiva inslag i arbetet, men vissa risker som stress i trafiken, väderförhållanden och att träffa på vilt framhålls också.
- Positiva till sitt arbete
 - Gör skillnad för andra
 - Frihet
 - Underbemanning
 - Brist på utbildad personal
 - Stress och tidspress leder till risk vid körning/cykling
 - Schemat har betydelse
 - Väderförhållanden och vilt är inte inplanerade

Del B: Några jämförelser hantverkare - omsorgspersonal

41 % av omsorgspersonalen svarade att de kör för fort för att de är stressade över att hinna med arbetet. Motsvarande siffra var 13 % för hantverkarna.

33 % av hantverkarna svarade att de upplevt stress som ett hälsoproblem under senaste veckan, motsvarande 48 % hos omsorgspersonalen...

30% av omsorgspersonalen svarade att de sov ganska eller mycket dåligt. Detta är dubbelt så vanligt än bland hantverkarna.

Lastsäkring ansågs inte lika relevant bland omsorgspersonalen som hos hantverkarna.

Rekommendationer

Stärkt kompetens

- För chefer kring trafiksäkerhet som en arbetsmiljöfråga & Trafikverkets nollvision.
- För personal med avseende på trafikregler, lastning/förankring, beteende, rast och vila.
- Introduktion till bilkörning i tjänsten, särskilt för de utan tidigare erfarenhet.
- Halkutbildning
- Träna cykling/cykelvana inklusive vintercykling.

REKOMMENDATIONER

- **Stärkt kompetens**
- Cyklar/el-cyklar: inköp och underhåll
- Motorfordon: inköp och utrustning
- Lastning/förankring
- Förtydligat arbetsmiljöansvar.

Cyklar/elcyklar: inköp och underhåll

- Köp in cyklar av bra kvalitet
- Säkerställa att alla cyklar har dubbdäck när det är vinterväglag.
- Utveckla lösningar för säker transport av utrustning.
- Ta fram enkla lösningar för att låsa fast cykel och batterier.
- System för underhåll, laddning, justering av passform, och liknande som fungerar i både teori och praktik.
- Tillhandahåll personlig cykelhjälm till alla anställda.
- Säker förvaring för cykelhjälmen när de anställda arbetar inne hos brukaren.

REKOMMENDATIONER

- Stärkt kompetens
- **Cyklar/el-cyklar: inköp och underhåll**
- Motorfordon: inköp och utrustning
- Lastning/förankring
- Förtydligat arbetsmiljöansvar.

Motorfordon – inköp och utrustning

- Förbättring av navigationsmöjligheterna i bilen.
- Se till att handsfree-lösningar finns i bilen för telefonsamtal.
- Köp in fordon utrustade med förarstödsystem.
 - Stötta förare att hålla gällande hastighetsgränser.
 - Trötthetsvarning och ouppmärksamhet, krävs också att den anställda kan ta en paus om bilen varnar för trötthet.
 - Adaptiv farthållare (undvika upphinnandeolyckor).
 - Detektering och broms för vilt (skymning och gryning).
- Utrusta fordonsflottan med system som skickar fordonsdata så att statistik och förarbeteende kan analyseras (vanligt inom trafik med tunga fordon).

REKOMMENDATIONER

- Stärkt kompetens
- Cyklar/el-cyklar: inköp och underhåll
- **Motorfordon: inköp och utrustning**
- Lastning/förankring
- Förtydligat arbetsmiljöansvar

Lastning och förankring

- Fast inredning för förvaring.
 - Systemen bör ha testats m.a.p. krocksäkerhet
 - Monterats enligt tillverkarens riktlinjer.
 - Får inte dölja lastförankringsöglor
- Väl synliga lastförankringsöglor i golvet.
- Förstärkt mellanvägg till förarkupén i skåpbil.
- Lastförskjutningsgaller i personbil.

REKOMMENDATIONER

- Stärkt kompetens
- Cyklar/el-cyklar: inköp och underhåll
- Motorfordon: inköp och utrustning
- **Lastning/förankring**
- Förtydligat arbetsmiljöansvar.

Förtydligat arbetsmiljöansvar

- Lägg in körtid i schemat för omsorgspersonal.
 - För de med tidsbegränsade scheman, se över anpassning av körtiderna efter väglaget.
- Tillåt större tidsmarginaler för hantverkare för att minska stressen (koppla till säkerhetskultur?).
- Undersök möjligheten att införa behovsstyrda scheman för hemtjänstpersonal.
- Incident och olycksrapportering som kopplas till en åtgärdsplan vilket innebär att allt som sker rapporteras och att åtgärder vidtas.

REKOMMENDATIONER

- Stärkt kompetens
- Cyklar/el-cyklar: inköp och underhåll
- Motorfordon: inköp och utrustning
- Lastning/förankring
- **Förtydligat arbetsmiljöansvar**

An aerial photograph of a city street, likely in Stockholm, Sweden, showing a mix of old and new buildings, a river, and a boat. The image is used as a background for the slide.

Stort tack!

afa
FÖRSÄKRING

Kontaktuppgifter
anna.anund@vti.se
karin.brolin@lightness.eu

vti

afa
FÖRSÄKRING